

DVIJE STOTINE I PEDESET GODINA KONTINUIRANOG ŠKOLSTVA U VELIKOJ KOPANICI 1764./65.-2014./15 GODINE

Dr. sc. Emerik Munjiza, izv. prof. u miru
Velika Kopanica, Republika Hrvatska

Sažetak:

Autor je istražio rad osnovne škole u Velikoj Kopanici od njezinog utemeljenja 1764. godine do danas. Rad je strukturiran u tri zaokružena razdoblja. U prvom razdoblju prikazan je rad trivijalne škole od njezinog osnivanja do 1871. godine, kao i rad narodne elementarne škole između 1831. i 1871. godine. Drugo razdoblje počinje uvođenjem školske obveznosti 1871. godine, stvaranjem jedinstvene četverogodišnje opće pučke škole i traje do 1950./51. godine. Prerastanje četverogodišnje opće pučke škole u jedinstvenu obveznu osmogodišnju školu predmet je trećeg razdoblja.

U metodološkom smislu sva tri navedena razdoblja po strukturi su ista: školski sustavi i vanjska organizacija, školske zgrade i učiteljski kadar, nastavna dostignuća i specifičnosti ove škole. Rad škole, njezine domete i ograničenja objektivnije je moguće prikazati u navedenim općim i specifičnim prilikama.

U radu je korištene relevantna literatura i arhivska građa iz: škole, župe, općine, Povijesnog arhiva Slavanskog Broda i Hrvatskog državnog arhiva.

Ključne riječi: trivijalna škola, narodna elementarna škola, niža pučka škola, viša pučka škole (građanska), narodna škola, opetovnica, jedinstvena osnovna osmogodišnja škola.

DRUŠTVENO OKRUŽJE BITNO ZA RAZVOJ ŠKOLSTVA

Osnovna škola iz Velike Kopanice, rodnog mjesta Ivana Filipovića ove 2014./15. školske godine obilježava 250-u godišnjicu kontinuiranog rada. Školstvo i škole društveno su određene i uvjetovane. Škole se javljaju kao rezultat društvenog razvoja, dostignuća i potreba. Ostvareni društveni razvoj, dostignuća i potrebe moguće je analizirati na općoj i lokalnoj razini. U ovom radu opća razina određena je područjem slavonske Vojne krajine, a lokalna zajednica kopaničkom župom i kopaničkom općinom.

DRUŠTVENO OKRUŽJE BITNO ZA RAZVOJ ŠKOLSTVA NA PODRUČJU SLAVONSKE KRAJINE

Potrebni i nužni preduvjeti za otvaranje i razvoj škola jesu: stabilno političko-teritorijalno-upravno ustrojstvo, dostignuti gospodarski razvoj i njegov potencijal, razvijena komunalna infrastruktura, demografsko stanje i njegova perspektiva, kadrovski potencijal i jasno izražena potreba središnjih i lokalnih vlasti.

Oslobađanjem Slavonije ispod turske vlasti 1691. godine počinje dvostruki proces, proces njezinog ponovnog integriranja u Austrijsko carstvo, ali i proces izdvajanja uskog područja uz rijeku Savu i stvaranja Vojne krajine kao posebnog i izdvojenog područja prema Turcima. (Mažuran, 1993.).

Formalni proces razgraničavanja i stvaranja slavonske Vojne krajine počeo je 1702. godine, kada je posebna komisija pregledala područje uz rijeku Savu i u širini od 1 do 2 mi-

lje¹ definitivno odredila područje slavonske Vojne krajine. Političko-teritorijalno i vojno ustrojstvo slavonske Vojne krajine završeno je 1750. godine. Do 1873. godine slavonska Vojna krajina bila je izrazito vojnički organizirana kroz pukovnije, satnije i mjesta.² Slavonska Vojna krajina poslije 1873. godine naglašenije je civilno organizirana kroz novi ustroj: krajiških okružja, kotara i općina. Slavonska Vojna krajina bila je pod direktnom upravom Ratnog vijeća najprije u Gracu a kasnije u Beču. (Moačanin i Valentić, 1981.)

Razvojačenje slavonske Vojne krajine počinje 1881. godine³, a njezino definitivno uključivanje u županijski sustav Hrvatske dovršen je 1886. godine. (Moačanin i Valentić, 1981.). U nepuna dva stoljeća postojanja slavonska Vojna krajina izrasla je u izrazito stabilno političko-teritorijalno-upravno područje.

Kao područje od posebnog državnog interesa slavonska Vojna krajina bila je specifično organizirana kao graničarsko-vojno i proizvodno područje. Ovu višestruku funkciju omogućavao je model kućnih zadruga. Kućne zadruge bile su više generacijske rodbinske zajednice sa strogim i preciznim zaduženjima. U kućnim zadrugama svi su prema svojim mogućnostima morali raditi. Kućni starješina planirao je, organizirao, određivao, nadzirao sve pojedinačno raspoređene poslove. Imao je potpuno autonomno pravo kažnjavanja za nemar i nagrađivanje za marljivo odrađene poslove. (Nikolić, 2004.). No istovremeno kućni starješina bio je odgovoran prema vojnim vlastima u osiguravanju potrebnog broja vojnika iz svoje kućne zadruge.⁴ U tako dobroj i preciznoj organizaciji našla se mogućnost i za školovanje bistrigij djeteta. (Horvat, 2009.).

U vrijeme postojanja slavonske Vojne krajine počinje živahniji gospodarski oporavak i razvoj. Uprava Vojne krajine organizira velike javne radove gradnjom nasipa, kopanjem kanala kako bi se povećala površina obradive zemlje i kako bi se poboljšala njezina kvaliteta.⁵ U obrađivanju zemlje uvodi se nova tehnologija oranja s konjima i željeznim plugovima, uvode se nove poljoprivredne kulture: lan, konoplja, uljana repica. Kao posebna grana proizvodnje uvodi se gajenje dudovog svilca i proizvodnja svile. (Kljajić j., 2000., Horvat, 2009.).

Za vrijeme postojanja slavonske Vojne krajine počinje ušoravanje sela.⁶ Kuće se grade prema zapadnom modelu. Svaka kuća sastoji se od više prostorija. Svaka kuća mora imati dimnjak. Uz obiteljsku kuću za stanovanje grade se i potrebne gospodarske zgrade. U svakom selu gradi se veliko javno zajedničko skladište hrane takozvani magazin. (Živković, 2002.).⁷ Ušorena sela međusobno se u okviru satnije ili župe međusobno povezuju međumjesnim cestama koje će, pored ostalog, omogućiti djeci dolazak u škole.

Nakon definitivnog protjerivanja Turaka iz Slavonije 1691. godine događa se novi snažan val doseljavanja stanovništva iz sjeverne Bosne. Useljavanje je dodatno potaknuto davanjem određenih povlastica useljenom stanovništvu. Svaki doseljenik koji je prihvatio krajišku vojnu službu dobivao je 12 jutara zemlje i bio je oslobođen svih ostalih davanja. Samo tijekom

¹ Austrijska poštanska milja iznosi 7.568 metara. (prema Sršen 2011., 113)

² Pukovnije i satnije su teritorijalna ali i vojnička organizacija. Svaka teritorijalna pukovnija morala je dati jedan puk vojske, koji je brojao 4.080 vojnika plus stožer. Svaka satnija morala je u pravilu dati jedan kumpaniju vojnika. Kumpanija se sastojala od 240 krajiških vojnika. (prema Sršen, 2011., VIII.) Slavonska Vojna krajina sastojala se od tri pukovnije: Gradiške, Brodske i Petrovaradinske.

³ Nakon što je Austro-Ugarska 1878. godine okupirala Bosnu i Hercegovinu daljnje postojanje slavonske Vojne krajine postaje bespredmetnom.

⁴ Obitelji koja je imala 3 sposobna muškarca za vojnu službu uzimao se jedan, od 4 sposobna muškarca 2 i po analogiji tako dalje. (prema Sršen 2011, VIII.).

⁵ Nasip uz rijeku Savu između Jasenovca i Sikirevaca dovršen je 1764. godine, uz to iskopana je čitava mreža lokalnih kanala.

⁶ U pred turskom i turskom razdoblju naselja su i u Slavoniji bila raštrkana i grupirana samo na uzvisinama. U vrijeme slavonske Vojne krajine počinje proces ušoravanja naselja (građenje kuća u dva reda između ceste). Ušoravanje naselja na području Brodske pukovnije počinje u vrijeme zapovjednika Fridricha Danhofa (1761.-1769.).

⁷ Magazini kao javna skladišta hrane građeni su od čvrstog materijala (opeke). Svi krajišnici jednog sela mogli su u navedene magazine predati višak proizvedenih žitarica i na taj način ih zaštititi od požara jer su krajiške kuće bile građene od drveta.

trogodišnjeg rata (1788.-1791.) iz Srbije i Bosne na područje Gradiške i Brodske pukovnije doselilo je 228 obitelji s 2034 stanovnika (Maočanin i Valentić, 1981., 54). U stotinjak se godina broj stanovnika na području slavonske Vojne krajine podvostručio.

U krajiškoj vojnoj organizaciji dočasničku i časničku službu obavljali su uglavnom stranci, ponajviše Nijemci. Oni su bili školovani i pismeni ljudi. Umirovljeni dočasnici i časnici uglavnom će obavljati službu prvih učitelja u krajiškim školama. (Martinović, 1912).

Središnja vlast bila je zainteresirana za otvaranje škola iz više razloga. Škole su bile potrebne za osiguravanje novog vojničkog i službeničkog kadra koji se uglavnom regrutirao iz dočasničkih i časničkih obitelji. U vrijeme prosvjetiteljstva ideje otvaranja škola otvara se i za domaće stanovništvo kako bi se poboljšalo obrazovanje domaćeg stanovništva i unaprijedilo gospodarstvo. Ideja masovnijeg otvaranja krajiških škola na području slavonske Vojne krajine vezana je uz caricu Mariju Tereziju (1740.-1780.)

Marija Terezija izdala je 1764 godine nalog „...da se u svakom mjestu, ili barem u svakoj satniji osnuje škola i namjesti učitelj (Schulmeister) njemačke narodnosti za popravak tog još uvijek surovog krajiškog puka i za odgajanje podčasnika za vojnu službu.“ (Martinović 1912., 81).

U drugoj polovinu XVIII. stoljeća na području slavonske Vojne krajine stvoreni su svi potrebni preduvjeti za otvaranje škola i organiziranje školstva.

OKRUŽJE KOPANIČKE ŽUPE I KOPANIČKE OPĆINE BITNO ZA UTEMELJENJE ŠKOLE

Prilikom razgraničenja i stvaranja slavonske Vojne krajine Kopanica⁸ ulazi u njezin sastav. U popisu *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji* iz 1736. godine ne nalazi se Kopanica, ali se zato nalazi u popisu mjesta koja bi se trebala nalaziti u sastavu slavonske Vojne krajine. (Mažuran, 1993.).

Opisani živahan gospodarski razvoj na području slavonske Vojne krajine osjeća se i u Kopanici. Prema komorskom popisu iz 1698. godine (neposredno nakon protjerivanja Turaka), Kopanica je imala 300 jutara obradive zemlje, 250 jutara livada i 300 jutara šuma. (Mažuran, 1998.). Nakon gradnje savskog nasipa i ostalih melioracijskih radova obradiva površina povećala se na preko 1.000 jutara.⁹ Ne samo da je povećana površina obradive zemlje nego je poboljšana i njezina kvaliteta što će biti novi značajni potencijal u poljoprivrednoj proizvodnji. O novom poboljšanom potencijalu u poljoprivrednoj proizvodnji svjedoči i gradnja javnog skladišta hrane u Velikoj Kopanici.

Prilikom ušoravanja Velika Kopanica prvotno je formirana od dvije ulice u smjeru istok-zapad paralelno s rijekom Savom. S obje strane ulice posađeni su dudovi radi uzgoja dudovog svilca i proizvodnje svile. (Sršen, 2001.). Prilikom ušoravanja Velike Kopanice u njoj se grade modernije kuće prema već ranije opisanom modelu. Uz obiteljske kuće grade se i objekti od općeg interesa: crkva, groblje, kapelice, upravna zgrada i kasnije školska zgrada. Velika Kopanica razvijat će se netipično za tadašnja slavonska sela, neće ostati na dvije ulice nego će se ulice razgranati na sve strane i ima ih ukupno šest. (Matasović, 1932.).

U vrijeme turskog vladanja Kopanica je bila relativno slabo naseljena. U popisu stanovnika sandžaka požeškog iz 1579. godine nalazi se i Kopanica. U zajedničkom popisu za Beravce i Kopanicu nalazi se poimenični popis kućevlasnika, njih 25, što znači da su Beravci i Kopanica zajednički imali 25 kuća. (Sršen, 2001.).

⁸ Prije ušoravanja ovo se naselje spominje pod imenom Kopanica. Nakon ušoravanja 1761. godine navode se dva naselja Velika i Mala Kopanica. Tako se u ovom tekstu naselje do 1761. navodi pod nazivom Kopanica, a nakon te godine Velika Kopanica.

⁹ Kopanica je u svoju kumpaniju morala dati između 80 i 100 vojnika krajišnika, što samo prema navedenim povlasticama odgovara navedenoj površini zemlje. (prema Sršen, 2011, IX).

Stotinjak godina kasnije u popisu iz 1698. godine Mažuran samo za Kopanicu isto tako poimenično navodi 65 kućevlasnika. (Mažuran, 1988.). Samo se u stotinjak godina broj kuća i stanovnika u Kopanici povećao za nekoliko puta.

Za vrijeme turskog vladanja na kopaničkom području spominje se katolička župa u Rastiću u čijem se sastavu nalazilo 13 naselja.¹⁰ Protjerivanjem Turaka iz Slavonije župa Rastić se gubi a Kopanica postaje župa s istim brojem navedenih naselja. (Pavičić, 1953.).

Migracijski val nakon odlaska Turaka osjetio se i u kopaničkoj župi. Dvadesetak godina prije otvaranja škole 1746. kopanička župa imala je 2.076 stanovnika od čega 570 djece (37,8%), a sama Kopanica 518 stanovnika i 150 djece (28,9%). U daljnja dva desetljeća broj stanovnika se više nego udvostručio, tako da je kopanička župa 1769. godine imala 4.762 stanovnika, a sama Velika Kopanica 1.258 stanovnika. (Sršen, 2011.). Ovi statistički podaci o broju stanovnika indikativni su kao jedan od uvjeta za otvaranje škole.

Kontinuirani rad župe u Kopanici moguće je pratiti od 1600. godine. Prvi svećenici u Kopanici bili su franjevci iz Bosne i njih je moguće pojedinačno pratiti od 1695. Svjetovni svećenici preuzimaju kopaničku župu 1761. godine i također ih je moguće poimenično pratiti. (Povijest župe...). Župnici su u to vrijeme uz časnike, dočasnike i službenike bili među rijetko pismenim ljudima.

I u lokalnoj kopaničkoj zajednici stvoreni su svi potrebni i nužni uvjeti za otvaranje škole. Pri otvaranju škole presudna prednost Velike Kopanice u odnosu na Sikirevce koji su bili sjedište satnije, tradicija je župskog središta i sjedišta. Svećenici su u to vrijeme nadzirali rad škole i učitelja.

Prema bitnim organizacijskim osobnostima ukupan povijesni razvoj ove škole u kontinuitetu od 250 godina moguće je prikazati kroz tri razdoblja.

UTEMELJENJE I RAD TRIVIJALNE ŠKOLE IZMEĐU 1764. I 1871. GODINE

Utemeljenje kopaničke škole treba tražiti između 1761. i 1765. godine. U službenim crkvenim vizitacijama iz 1730. i 1746. godine nema natuknice o školi i učitelju.¹¹ Ni u sljedećoj crkvenoj vizitaciji iz 1757. godine ne navode se podatci o školi i učitelju, ali se nalazi bilješka o izraženoj potrebi otvaranja škola. Službujući svećenik otac franjevac Nikola Čurić (1756.-1758.) izjavljuje da je voljan u svom stanu bez naknade poučavati djecu, no za to još nema interesa. (Sršen, 2011.).

U slijedećoj crkvenoj vizitaciji iz 1761. godine još nema škole i učitelja, ali se o potrebi otvaranja škole ozbiljnije i konkretnije razgovara. Raspravlja se o potrebi gradnje školske zgrade, učiteljskog stana i o trošku izdržavanja učitelja. Prema početnim računima godišnji trošak za izdržavanje učitelja bio bi 3 forinte i deset kola drva po učeniku (kući). Pozvani stanovnici izjavili su da im je to preveliki trošak i da o njemu još moraju razmisliti. (Sršen, 2011.).

Crkvena vizitacija iz 1765. godine potvrđuje postojanje i rad škole. U školi radi učitelj Francisko Klucho s kojim je župa/mjesto sklopila ugovor o međusobnim pravima i obvezama. Mjesto će učitelju osigurati stan, drva, godišnju plaću u novcu u iznosu od 70 forinti godišnje, u naravi 4 kilograma pšenice i 4 kilograma kukuruza po učeniku, a za uzvrat učitelj će marljivo poučavati njihovu djecu.¹² U istoj se vizitaciji navodi da je škola otvorena nakon trogodišnjih

¹⁰ U sastavu župe u Rastiću nalazila su se slijedeća naselja: Kopanica, Divoševci, Kupina, Prnjavor, Sredanci, Stružani, Zoljani, Svilaj, Novi Grad, Jaruge, Sikirevci, Beravci i Gundinci. (prema Pavičić, 1953.).

¹¹ Prva službena crkvena vizitacija kopaničke župe obavljena je 1730. godine. Između 1730. i 1833 obavljeno je deset službenih vizitacija: 1730., 1746., 1757., 1761., 1765., 1769., 1775., 1782., 1812. i 1833. (prema Sršen, 2011.)

¹² Iz godišnje plaće od 70 forinti i ranije navedenog troška od 3 forinte po učeniku može se zaključiti da je škola pri otvaranju imala dvadesetak učenika. Ovu brojku potvrđuje crkveni vizitator iz 1769. Koji navodi da je prilikom službene vizitacije u kopaničkoj školi ispitao 25 učenika vjeronauk. (prema Martinović, 1912./13.)

priprema. Ako se zna da su konkretne pripreme počele 1761. godine, tada logički slijedi da je škola počela s radom 1764. godine. (Sršen, 2011.) U potkrepi ove tvrdnje iznijet će se još dodatnih dokumenata i argumentacija.

Matija Antun Reljković (1732.-1798.) u svoj djelu *Fabula od mlinara i njegovog sina* koja je objavljena kao prilog njegovoj *Novoj slavonskoj i nimačkoj gramatici* javno piše o otvaranju škola u Lukačevom Šamacu i Kopanici.

*Jer Slavonci moliše gospodu
Kojano su od vladanja stupi,
Pak im taki dadoše slobodu,
Pravit skule baš u svakoj župi,...
Kopanica i Lukačev Šamac,
Ponose se što su započeli.* (Reljković, 1994., 139).

Nova slavonska i nimačka gramatika objavljena je 1767. godine u Zagrebu, što znači da mu je već bila poznata činjenica o radu kopaničke škole. Reljkoviću valja vjerovati jer je bio sudionik navedenih događaja na licu mjesta. Reljković je kao krajiški časnik nadzirao gradnju savskog nasipa između Ruščice i Sikirevaca i boravio je na području sikirevačke satnije. Sačuvana je jedna presuda A. M. Reljkovića iz 1764. u jednom imovinskom sporu na ovom području.¹³

Pronađen i sklopljen ugovor između mještana Kopanice i učitelja Franciska Klucha, kao i tužbe koje su podnijete na temelju navedenog ugovora u potpunosti potvrđuju tvrdnju da je kopanička škola otvorena i počela s radom 1764. godine.¹⁴

Ugovor koji je 1764. godine bio sklopljen između učitelja Franciska Klucha i mještana bio je predmetom tužbe. Pozivajući se na navedeni ugovor, učitelj Francisko Klucho tuži mještane nadležnim vlastima da nisu izvršili preuzete obveze. Dvorišne zgrade nisu napravljene. Kuća je tako loše napravljena da u nju kroz krov pada kiša, a kroz zidove vjetar nanosi snijeg. Ova tužba datirana je 23. kolovoza 1764. godine, dakle neposredno prije početka rada škole. (Martinović, 1912).

Da je i pored navedenih teškoća škola ipak počela s radom, potvrđuje druga tužba. Mjesni kopanički župnik Ivan Radinović (1761.-1788.), koji je po položaju nadzirao rad učitelja, tuži ga da nemarno vrši svoju službu. ..“umjesto da djecu uči oni mu obavljaju različite poslove, rade mu vrt, čuvaju mu perad, i istovremeno je zaprijetio djeci da mi te ne smiju javno reći i prijeti im u protivno s batinama.“ (Martinović, 1912.,86.). Ova je tužba datirana s 2. lipnjem 1765. godine. Ove dvije navedene tužbe (uz ostale navedene izvore) sigurni su dokumenti da je kopanička škola počela s radom 1764./65. školske godine.

Tadašnji austrijski školski sustav poznao je tri vrste škole: trivijalne, glavne i normalne. One su se međusobno razlikovale po dužini trajanja, po broju nastavnih predmeta i sadržajima koji se izučavaju. Trivijalne su škole elementarne (početne) u pravilu traju dvije do tri godine i u njima se uči: čitanje, pisanje, račun i nauk vjere. (Munjiza, 2009.). Takva trivijalna škola radila je u Velikoj Kopanici između 1764. i 1871. godine.

Već u to početno vrijeme kopanična škola isticala se svojom kvalitetom. Prilikom pregleda i vrednovanja svih 12 škola 1791. godine na području Brodske pukovnije, **kopanička škola zauzela je drugo mjesto odmah nakon škole u Brodu.** (Martinović, 1912.).

Sljedeće 1792. godine došlo je velike racionalizacije u području školstva (ukidanja škola). Na području Brodske pukovnije od dvanaest ostale su samo tri, među njima i kopanička škola. O važnosti ove škole govori i podatak da su u nju dolazili učenici iz susjednih mjesta:

¹³ U pregovorima oko potrebe otvaranja škole u Kopanici 1761. godine spominje se prisutnost i jednog krajiškog časnika, moguće je da je to bio Matija Antun Reljković (prema Sršen, 2011.)

¹⁴ Martinović (1912.) donosi dvije tužbe. Tužbu učitelja Franciska Klucha protiv mještana donosi u originalu na njemačkom jeziku, a tužbu mjesnog svećenika Ivana Radinovića protiv učitelja Franciska Klucha u prijevodu s latinskog i dodatnoj obradi. (prema Martinović, 1912, str.86-88).

Šamca, Kruševice, Gundinaca, Sikirevaca, Vrpolja, Mikanovaca, Strizovojne. Postoje podatci da su i trgovci iz Đakova slali svoju djecu u kopaničku školu.¹⁵ (Martinović, 1912).

Budući da je ova trivijalna kopanička škola bila na njemačkom jeziku, za većinu je domaće mladeži bila nedostupna. Iz navedenih razloga početkom XIX. stoljeća masovnije se otvaraju škole na narodnom jeziku, takozvane narodne elementarne škole. Narodne elementarne škole po trajanju su dvogodišnje, po osnivaču općinske, po jeziku narodne (hrvatske). U njima se također učilo elementarno gradivo iz čitanja, pisanja, računa i vjeronauka. (Munjiza, 2009.). I pored toga što je u Velikoj Kopanici već djelovala trivijalna škol 1831. godine osnovana je i narodna elementarna škola. Tako će od 1831. godine u Velikoj Kopanici paralelno raditi dvije vrste škola: trivijalna (državna na njemačkom jeziku) i narodna elementarna (općinska na hrvatskom jeziku.) (Spomenica škola, 1764.-1964. U daljnjem navođenju Spomenica škole)¹⁶

Trivijalna škola u početku je radila u opisanoj drvenoj zgradi. Godine 1829. za trivijalnu školu gradi se nova školska zgrada od čvrstog materijala, još uvijek postoji i poznata je kao rodna kuća Ivana Filipovića.¹⁷

Po organizacijskom modelu trivijalna škola u Velikoj Kopanici bila je jednorazredna. Jednorazredna škola ima jednu učionicu, jedan učitelj radi sa svim godištima (svom djecom istovremeno). Zbog većeg broja učenika uz učitelja se uvodi i položaj učiteljskog pomoćnika.¹⁸

Novootvorena narodna elementarna škola u početku je radila u privatnoj kući obitelji Ergotić, a kasnije je uz mjesnu stražu nadograđena učionica za njezinu potrebu. (Spomenica škole).

Ove dvije škole radile su odvojeno do 1781. godine do donošenja prvog školskog zakona na području slavonske Vojne krajine.

RAD OPĆE PUČKE ČETVEROGODIŠNJE ŠKOLE IZMEĐU 1872./73. I 1950./51. GODINE

Prvi školski zakon na području Vojne krajine iz 1871. godine ukida sustav trivijalnih, glavnih, normalnih i narodnih elementarnih škola i uvodi jedinstvenu opću pučku školu. Ova četverorazredna opća pučka škola mogla je trajati i šest godina. Navedeni zakon predviđao je kao mogućnost pripremi razred (razred prije polaska u prvi razred) i dva godišta četvrtog razreda. (Zbirka zakonah i naredbah, 1871.).

Kopanička škola nastavlja s neprekidnim radom, ali od 1872./73. kao jedinstvena dvo-razreda opća pučka škola,¹⁹ budući da je navedene školske godina imala 146 učenika. Broj se

¹⁵ Josip Filipović (1802.-1892.), otac Ivana Filipovića bio je cijenjen u okolici i dalje od nje..., "tako da su mnogi časnici u pukovniji, trgovci iz Đakova i dalje iz starog Provincijala svoje sinove k njemu u školu i na stan slali." (prema Trstenjak, 1897., 69).

¹⁶ U navedenoj Spomenici vremensko razdoblje između 1764. i 1898. napisano je kao povijesni prikaz razvitka kopaničke škole, a od 1898. redovito se vodi kao ljetopis.

¹⁷ Ivan Filipović rođen je 1823. godine, šest godina prije gradnje navedene zgrade, što znači da on nije mogao u njoj biti rođen. No budući da je Ivan Filipović jedno vrijeme stanovao i pohađao tu školu, a rodna kuća je srušena to je ta zgrada simbolično nazvana rodna kuća Ivana Filipovića.

¹⁸ Učiteljski pomoćnik bistriji mladić koji pomaže učitelju u radu i na taj se način praktično priprema za učiteljsku službu. U trivijalnoj školi u Velikoj Kopanici između 1764. i 1871. radilo je deset učitelja i četiri pomoćnika. Kao učitelji navode se: Francisko Klucho (1764.-1775), Ivan Hartel (1775.-1791.), Cvijetić (1791.-1804.), Petar Šijanić (1804.-1813), Pavao Jovanovac (1813.-1836.), Josip Filipović (1837.-1864.), Franjo Kovačević (1864.-1870.) i Vilko Radl (1870.-1872.). Kao učiteljski pomoćnici navode se: Vinko Filipović, Antun Matasović, Josip Filipović i Mijat Stojanović. U narodnoj elementarnoj školi osnutka 1831. do njezinog ukidanja 1872. radi isti učitelj Žaverija Matijevac.

¹⁹ Školskim zakonom iz 1871. godine ograničen je broj učenika u jednom razredu. Prema navedenom zakonu u jednom je razredu moglo biti najviše 80 učenika. Ako bi tri godine uzastopce broj učenika prelazio navedeni broj,

učenika u kopaničkoj školi povećava tako da ona 1888./89. prerasta u trirazrednu (te školske godine imala je 174 učenika) i konačno 1895./96. postaje četverorazredna škola (te školske godine imala je 256 učenika).

Zbog povećanog broja učenika i broja razreda postojeći školski prostor bio je premalen, a dvije školske zgrade nalazile su se na dvije odvojene lokacije. Iz navedenih razloga 1895. godine sagrađena je nova školska zgrada s dvije učionice i pratećim prostorom. Kako je nastava bila organizirana u dvije smjene prije podne i poslije podne, to je svaki razred, a i svaki učitelj imao na raspolaganju posebnu učionicu.

Školski zakon iz 1871. godine predviđao je odvojeno obrazovanje dječaka i djevojčice. Odvojeno obrazovanje dječaka i djevojčica prakticirano je iz moralnih i obrazovnih razloga. Smatralo se da nije moralno poželjno da se zajednički obrazuju dječaci i djevojčice. Bilo je poželjno da se obrazovanje dječaka i djevojčice odvija odvojeno.²⁰ Djevojčice su imale diferencirano reducirano obrazovanje u odnosu na dječake. U obrazovanju djevojčica bio je naglasak na odgojno-praktičnim nastavnim predmetima: nastavi kućanstva, domaćinstva i ženskog ručnog rada.

S obzirom da su u Velikoj Kopanici postojale dvije odvojene školske zgrade, preporuka o odvojenom obrazovanju dječaka i djevojčica počela se provoditi iste godine kada je otvorena dvirazredna opća pučka škola (1872/3.). Odvojeno obrazovanje dječaka i djevojčica u kopaničkoj školi provodi se do 1878./79. godine. Od sljedeće 1879./80. obrazovanje dječaka i djevojčice provodi se integrirano u općoj mješovitoj pučkoj školi.

Novi školski zakon iz 1888. godine nije bitnije dirao u organizacijsku strukturu škole. Doduše, on je predviđao četverorazrednu nižu i četverorazrednu višu pučku školu. Zakonsku obveznost polaska imala je niža pučka škole.²¹

Jedinstveni školski zakon iz 1929. godine za područje Kraljevine Jugoslavije zadržao je istu organizacijsku strukturu pod nazivima osnovna škola i viša narodna škola. Navedeni školski zakon propisao je obveznost obiju navedenih škola, ali je ta obveznost ostala samo deklarativna. U praksi se školovanje ostvarivalo u četverogodišnjoj narodnoj školi. (Zakon o narodnim školama, 1929).

Za vrijeme Drugog svjetskog rata školski sustavi bili su različiti ovisno o političkoj organizaciji vlasti. Nakon završetka Drugog svjetskog rata počinje brz proces transformacije obveznog četverogodišnjeg u obvezno osmogodišnje obrazovanje.

Prema školskom zakonu iz 1871. godine (i kasnijim školskim zakonima) u školi gdje ima dva ili više učitelja jedan od njih je ravnatelj. Kako je kopanička škola od početka bila dvirazredna i relativno brzo prerasla u četverorazrednu, to se broj učitelja povećava i ima stalnu službu ravnatelja. U vrijeme djelovanja opće četverorazredne pučke škole u Velikoj Kopanici između 1872./73. i 1950./51. godine u njoj je ukupno radilo 27 učitelja od čega je bilo 5 ravnatelja.²²

Kopanička je škola i u tom razdoblju nastavila s neprekidnom iznadprosječnošću i izrazitom otvorenošću prema inovativnosti. Samo kao ilustraciju i potvrdu navedene tvrdnje navest će se nekoliko područja.

mogao se otvoriti sljedeći razred i tako analogno preko 160 i 240 učenika (prema Zbirka zakonah i naredbah, 1871.)

²⁰ Zakon iz 1871. godine predviđao je različite modele odvajanja dječaka i djevojčica: u različite školske zgrade, u različite smjene, u različitom rasporedu sjedenja i ulaska i izlaska iz škola (prema Zborka zakonah i naredbah 1871.)

²¹ Do 1888. godine na području Hrvatske postojala su dva školska zakona, jedan za područje Vojne krajine iz 1871. godine i drugi za područje civilne Hrvatske iz 1874. godine. Kako je Vojna krajina razvojačena i 1886. godine integrirala se u županijski sustav to su dva školska zakona na istom području postala nepotrebna.

²² U općoj pučkoj školi u Velikoj Kopanici između 1872./73. i 1950./51. ravnatelji su bili: Ante Vidaković (1874.-1908.), Martin Radičević (1908.-1822.), Andrija Živković (1922.-1933.), Dragutin Markulin (1933.-1937) i Andrija Siber (1937.-1953.)

Između dvaju svjetskih ratova u kopaničkoj školi izrazito je kvalitetno radio Podmladak crvenog križa. Učenici kopaničkog Crvenog križa dopisivali su se s vršnjacima iz Grčke i Sjedinjenih Američkih Država. Podmladak Crvenog križa u suradnji s Higijenskim zavodom iz Zagreba organizirao je prikazivanje zdravstvenih filmova za učenika i mještane.²³ (Spomenica škole)

Rad podmlatka Crvenog križa u kopaničkoj školi bio je toliko dobar da je ovu školu 1927./28. posjetio tadašnji načelni Ministarstva narodnog zdravlja Hrvatske dr. Andrija Štampar (1888.-1958.). Rezultat toga posjeta bila je gradnja zdravstvene ambulante u Velikoj Kopanici koja je svečano otvorena 1929. godine. U gradnji zdravstvene ambulante značajnu pomoć pružio je i rođeni Kopančanin dr. Ivo Kuhn, inspektor za narodno zdravlje u Ministarstvu Kraljevine Jugoslavije.

Velika se pažnja posvećivala didaktičkoj opremi škole. Kopanička škola u to vrijeme bila je jedna od opremljenijih škola. Između ostalog u to su vrijeme nabavljene: zemljopisne karte, modeli ljudskih organa, fizikalne, kemijske i biološke zbirke. Škola je imala kinoprojektor i radioaparata na akumulator. (Spomenica škole)

Opće stanje u kopaničkoj školi najbolje je ocijenio školski nadzornik prilikom njezinog nadzora 27. XI. 1928.

„Čitav život ove škole odaje izuzetan rad u svakom pogledu. Vrijedni i spremni upravitelj škole Andrija Živković vodi ovu školu najboljim razumijevanjem i na najboljoj visini s tolikom ljubavlju i svakom spremom, da se ova škola sa svime što sada ima, što je ovoj školi pri-gospodario do danas, i što će joj još pribaviti, ovaj vrijedni narodni učitelj, da ova škola može služiti za uzor svim školama ovog sreza. Sa sigurnošću se može utvrditi da po svemu što ova škola daje **spada po svojoj organizaciji u prve škole naše države.**“ (Kontrolna knjiga pregleda u Vel. Kopanici 1887.-1945.)

Ambicioznost ove sredine, škole i učitelja vidljiva je i po tome što je uvedeno osmogodišnje školovanje koje je, doduše, kratko trajalo između 1932./33. i 1934./35. godine. (Spomenica škole).

U drugoj polovini XIX. stoljeća u Hrvatskoj se otvaraju kotarska učiteljska društva čiji je zadatak bio borba za bolji staleški položaj i stručni napredak.²⁴ Kotarska učiteljska društva organizirala su se uglavnom u središtima kotareva. Kopanički učitelji osnovali su 1901. općinsko učiteljsko društvo „Ivan Filipović“ koje je samostalno djelovalo do 1907. kada se integriralo u kotarsko učiteljsko društvo grada Broda. (Pravila učiteljskog društva „Ivan Filipović“, 1901.

RAD JEDINSTVENE OSNOVNE OSMOGODIŠNJE ŠKOLE IZMEĐU 1951./52. I 2014./15. GODINE

Poslije Drugog svjetskog rata u desetak godina opća četverogodišnja pučka škola pre-rasla je u obveznu osnovnu osmogodišnju školu. Pri ovoj transformaciji supostojala su se dva modela. Prema prvom modelu četverogodišnja opća pučka škola postupno se produžavala preko šestogodišnje i sedmogodišnje u osmogodišnju. Tim se modelom uglavnom koristilo u seoskim školama. U gradskim školama došlo je do spajanja općih četverogodišnjih pučkih škola s nižim gimnazijama (Munjiza, 2009.).

Školske godine 1951./52. U četiri škole đakovačkog kotara: Gorjanima, Semeljcima, Vrpolju i Velikoj Kopanici otvaraju se peti razredi s planom prerastanja u osmogodišnju školu. Kopanička je škola dvije godine radila kao šestogodišnja. Sedmi razred otvara se 1954./55.

²³ I tada je uvođenje zdravstvenog odgoja za učenike izazvalo sukob s mjesnim svećenikom.

²⁴ U drugoj polovini XIX. stoljeća takvih kotarskih društava bilo je oko 35. Rad kotarskih učiteljskih društava kordinirao je i objedinjavao Savez kotarskih učiteljskih društava (SHUD, osnovan 1885. godine)

godine, a prva generacija osmog razreda iz kopaničke škole izlazi 1955./56.²⁵ Godine 1956./57. kopanička škola prerasta u takozvani „A“ model, odnosno kasnije u jedinstvenu osnovnu osmogodišnju školu. Prva generacija učenika osmog razreda završava ovaj model 1958./59. godine.

Nakon uvođenja šetogodišnje škole u Veliku Kopanici morali su dolaziti i učenici iz susjednih mjesta Beravaca i Male Kopanice u kojima su djelovale četverogodišnje škole.

Dolaskom učenika iz Beravaca i Male Kopanice u peti i šesti razred broj učenika je znatno porastao i postojeći školski prostor bio je premalen. Zbog toga 1959. počinje gradnja nove školske zgrade. Za tu potrebu srušena je zgrada bivše općinske straže, bivša općina i jedna učionica sagrađena za potrebe narodne elementarne škole. U novosagrađenoj školskoj zgradi bilo je šest učionica s pratećim prostorom. Nastava je u njoj počela 1961./62. godine. Zbog stvaranja boljih prostornih uvjeta i koncepciji stvaranja centralnih škola učenici iz Jaruge te iste godine počinju polaziti školu u Velikoj Kopanici. Tako će škola u Velikoj Kopanici postati centralna škola s područnim školama u Beravcima, Maloj Kopanici i Jarugama. Takva školska mreža zadržana je do danas. Te iste 1961. godine Nastavničko vijeće kopaničke škole donosi odluku da ova škola nosi ime Ivana Filipovića.

Kako su šezdesetih godina bile velike migracije stanovnika iz sjeverne Bosne na ovo školsko područje, to se iz godine u godinu povećavao broj učenika pa je toliko narastao da više nije bilo dovoljno učioničkog prostora. Škola je radila u tri smjene, a nastavni sat skraćen je na 40 minuta.

Prilikom obilježavanja 100-te godišnjice rada Pedagoško-književnog zbora 1971. i 150-e godišnjice rođenja Ivana Filipovića 1973. godine donijeta je odluka da se u rodnom mjestu Ivana Filipovića sagradi nova spomen-škola. Gradnja nove spomen-škole trajala je između 1974. i 1977. godine. Tom prilikom sagrađena je za ono vrijeme jedna od najmodernijih škola u Hrvatskoj. Imala je 10 specijaliziranih učionica za predmetnu nastavu i 4 specijalizirane učionice za razrednu nastavu. Usto sagrađena je moderna kuhinja i blagovaonica, kao i školska knjižnica s ostalim potrebnim pratećim prostorom.²⁶ Spomen-škola svečano je otvorena 19. XI. 1977. godine, a nastava je počela u drugom polugodištu 31. I. 1978. Zbog nedostatka novca školska sportska dvorana sagrađena je znatno kasnije, 2000. godine.

Osim opisanih promjena u vanjskoj organizaciji događaju se i mnoge promjene u unutaršnjoj organizaciji. Uz nastavu uvode se i izvannastavni oblici rada (slobodne aktivnosti), a nastava se sve više diferencira na različite oblike: dodatne, dopunske, fakultativne, tečajne i izborne nastave. U kopaničku školu od 1956. godine uvode se slobodne aktivnosti. Kao specifičan oblik slobodnih aktivnosti u školski sustav uvode se učeničke zadruge. Učeničke zadruge su bile jedine proizvodne sekcije unutar slobodnih aktivnosti. U kopaničkoj školi učenička zadruga osnovana je 1957. godine i bez prekida radi sve dosad. Upravo je kopanička škola poznata po svojoj učeničkoj zadruzi koja je u kontinuitetu jedna od najboljih u nekadašnjoj Jugoslaviji i sadašnjoj Republici Hrvatskoj.

Spomen-škola „Ivan Filipović“ bila je za ono vrijeme jedna od najbolje opremljenih škola u Hrvatskoj. U školi je postojala interna televizija zatvorenog kruga. Svaka učionica imala je svu potrebnu audiovizualnu opremu: televiziju, radioaparat, grafoskop, dijaprojektor mag-

²⁵ Ova prva generacija osmog razreda u kopaničkoj školi radila je po tako zvanom „B“ modelu. Zbog nedostatka stručnog kadra u tim školama nije bilo stranog jezika, a i dobar dio druge nastave bio je nestručno zastupljen. Takve škole uglavnom su kratko vrijeme radile u selima. Iz njih se moglo upisati samo u trogodišnje stručne škole. Gradske i razvijene seoske škole koje su imale osiguran stručni kadar, radile su po tako zvanom „A“ modelu i iz njih se moglo upisati u sve srednje škole.

²⁶ U vrijeme početka gradnje 1973. godine kopanička škola je imala maksimalni broj učenika koji je iznosio 774. U to vrijeme provodila se i Šušarova reforma školstva. Prema nekim planovima u kopaničkoj školi treba se izvoditi nastava iz prvog dvogodišnjeg stupnja srednjoškolskog obrazovanja, tako zvane zajedničke osnove. Ovaj plan nikada nije realiziran. Šezdesetih godine XX. stoljeća kratko vrijeme izvodila se nastava dislociranih odjeljenja Poljoprivredne škole iz Slav. Broda.

netofon. S obzirom na izgled i opremljenost ona je trebala biti uzorna škola, što je stvarno i bila o čemu će biti riječi kasnije.

Stručno ekipiranje ove škole počinje 1970. godine, kada se u kopaničku školu uvodi pedagog kao stručni suradnik. S obzirom na starost ove škole i stalnu brigu za opremanje, ova je škola imala bogatu knjižnicu, a nakon gradnje spomen-škole i poseban prostor tako da se u ovu školu 1978. godine uvodi i služba stručnog suradnika knjižničara s punim radnim vremenom. Kako u Velikoj Kopanici nije postojao dječji vrtić, kopanička je škola među prvima u području tadašnje brodske općine uvela i predškolski minimum kao sastavni dio škole. Pedagoški minimum pri kopaničkoj školi radi od 1984. godine.²⁷

U povijesti ove škole, dugoj dvije stotine i pedeset godina, u školi je radilo 225 učitelja i stručnih suradnika. Školom je ravnalo 12 ravnatelja.²⁸

U povijesti škole posebno su važne sedamdesete godine XX. stoljeća. Tih godina na razini tadašnja države u organizaciji Pedagoško-književnog zbora pokrenuta je velika akcija „Vratimo dug Ivanu Filipoviću“. Ta je sintagma imala dvostruko značenje. Ivanu Filipoviću se materijalno odužujemo gradnjom Spomen-škole u njegovom rodnom mjestu, a škola će se odužiti Ivanu Filipoviću uzornom organizacijom odgojno-obrazovnog rada kojom će ostvariti mnoge njegove napredne ideje.

Samo se taksativno navode aktivnosti realizirane u ovoj školi kako bi se potkrijepila teza da se vraća preuzeti dug Ivanu Filipoviću.

Središnja proslava stogodišnjice Pedagoško-književnog zbora održana je u Velikoj Kopanici 1971. godine, kao i znanstveni simpozij posvećen 150-oj godišnjici rođenja Ivana Filipovića 1973. Iste godine 1978. po useljenju u novu školsku zgradu, održan je znanstveni skup na temu Put do samoupravne socijalističke škole. Prilikom obilježavanja 220-e godišnjice rada ove škole u organizaciji Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti održan je znanstveni skup o Živku Vukasoviću (1829.-1874.), učeniku ove škole i prvom članu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Prva desetogodišnjica rada 1988. u novoj školi obilježena je znanstvenim skupom pedagoga SR Hrvatske.

Nova valorizacija djela i rada Ivana Filipovića u novim demokratskim uvjetima obilježena je u ovoj školi znanstvenim skupom 1994. godine. Iste godine obilježena je i stota godišnjica rođenja Antuna Matasovića poznatog hrvatskog književnika rođenog Kopančanina.

U ovoj školi održan je Prvi susret učeničkih zadruga Slavonije i Baranje 1982. godine, Prva općinska smotra učeničkih zadruga Općine Slavonski Brod 1987. godine i Prva smotra učeničkih zadruga Istočne Hrvatske 1997. godine. Izrazito dobar rad učeničke zadruge u ovoj školi traje neprekidno od 1957. godine.

Niz stručnih, znanstvenih i društvenih delegacija posjetilo je ovu školu. Između ostalih studijska delegacija Japana 1986. godine. U vrijeme Domovinskog rata školu je posjetilo više međunarodnih delegacija, delegacija Hrvata i njihovim prijatelja.

U ovoj školi i o ovoj školi snimljeno je više televizijskih priloga: Mali svijet urednice Nataše Božović 1980., emisija o radnom odgoju u našoj učeničkoj zadruzi 1987., drugi put emisija Mali svijet urednice Ljerke Marinković 1990. i 1996. godine emisija Hvaljen Isus moja bako stara urednice Nataše Kalinić Ahačić.

²⁷ Tijekom vremena organizacijski modeli su se mijenjali. Tako je odgojitelj predškolskog minimuma jedno vrijeme radio i u susjednim školama Gundincima i Slavonskom Šamcu. Kasnije je predškolski minimum integriran u brodske dječje vrtiće.

²⁸ Poimenični popis učitelja, stručnih suradnika i ravnatelja između 1973./74. i 1984./85. Moguće je vidjeti Munjiza 1985. a nakon 1985. u Munjiza, Flidr 2014. Između 1953. i 2014. ravnatelji u ovoj školi bili su: Slavka Vanić (1953.-1954.), Stjepan Bolfek (1954.-1956.), Franjo Vrabec (1956.-1958.), Bartol Živković (1958.-1990.), Mandica Filipović (1990.-1991.), Emerik Munjiza (1991.-2000.) i Željko Flidr 2000. i dalje. Nazivi ravnatelja bili su različiti, poslije Drugog svjetskog rata zvali su se upravitelji, a nakon toga direktori, pa opet ravnatelji.

O radu ove škole i iz rada ove škole objavljeno je više monografija: *Ivan Filipović učitelj - učitelja 1974.*, Put do samoupravne socijalističke škole svi prilozi tiskani u *Pedagogiji 1978*, *Osnovna škola „Ivan Filipović“ Velika Kopanica 1764.-1984.*, *Prosudba djela Ivana Filipovića 1994.*, *Učenička zadruga Osnovne škole „Ivan Filipović“ 1957.-1997 godine.*

Ova škola sudjelovala je u dva stručno-znanstvena projekta iz područja školskih inovacija *Zakonske inovacije u školskoj teoriji i praksi 1980./81. i Konceptija samoupravne škole 1988./89.-1991./92. godine.*

U stručno-pedagoškom nadzoru opetovno se o ovoj školi govori kao o uzornoj. Prilikom posjeta ovoj školi tadašnji sekretar (ministar) za prosvjetu i kulturu dr. Božidar Gagro 1985. godine zapisao je: „*Kako organizacijom odgojno-obrazovnog rada tako i rezultatima koje postiže ova se vaša škola može uvrstiti među uzorne te među one koje mogu i koje trebaju drugima poslužiti za primjer.* (Spomenica škole, 1964.-1990.)

Zbog neposredne ratne opasnosti u školskoj godini 1991./92. počele su ozbiljne pripreme za rad u ratnim uvjetima. Izrađeni su reducirani nastavni planovi i programi takozvani Model-70% i Model-20%. Također su izrađeni i planovi evakuacije u sigurnija područja. U navedenoj školskoj godini početak nastave zbog neposredne ratne opasnosti nekoliko puta je odgađan. Nastava je počela 8. X. ali tako da su u školi dolazila u vremenskim intervalima samo po dva razreda. U slučaju opasnosti učenici su se trebali skloniti u župni dvor ili u podrum kod Luke Mihalja.

Zbog nesigurnosti ovakav rad je prekinut, pa opet obnovljen. Od 26. XI. ovakva se organizacija napušta i provodi se novi model. Učenici se okupljaju po grupama u sigurnijim kućama, a učitelji dolaze učenicima. Ovakav rad nije imao velikog obrazovnog učinka, ali je imao izrazito pozitivnu odgojnu ulogu. Učenici i njihovi roditelji osjetili su da nisu napušteni i u ovim najtežim trenucima. S obzirom na sigurnosnu situaciju rad po kućama i rad u školi se izmjenjivao. Nastava je te školske godine zaključena 27. V. Razrednici su učenicima kući donijeli učeničke knjižice i svjedodžbe.

U ratnim uvjetima bila je velika fluktuacija učenika. U jesen 1991. godine u Veliku Kopanicu smješteno je kompletno stanovništvo Antina. U tijeku navedene školske godine u ovu školu došlo je 105 učenika, ali se istovremeno iz ove škole iselilo u sigurnija mjesta 54 učenika.

Velika Kopanica je topnički napadana iz sjeverne Bosne između 1. VII. 1992. i 7. IX. 1992. Na mjesto je palo nekoliko stotina topničkih granata, koje su prouzročile znatnu materijalnu štetu uz ljudske žrtve. Škola nije znatno oštećena.

Slijedeće školska godina 1992./93. Počela je s zakašnjenjem 21. X., ali kasnije prekida nije bilo i nastava se odvijala u normalnim uvjetima i po normalnom nastavnom planu i programu.

Za rad u navedenim uvjetima treba odati puno priznanje učiteljima, roditeljima, učenicima i društvenoj sredini. Škola i učenici ni u jednom trenutku nisu bili napušteni, ni prepušteni. Škola je u potpunosti funkcionirala u svim za nju važnim područjima.

Niz pojedinaca iz ove škole, kao i Učenička zadruga ove škole primili su važna priznanja i nagrade. U ovoj su školi kao učenici ili kao učitelji djelovali pojedinci koje će kasnije zauzimati visoke stručne i društvene pozicije kao: Ivan Filipović (1823.-1895.), poznati pedagog, književnik i organizator hrvatskog učiteljstva; Mijat Stojanović (1818.-1881.), poznati pedagog i pedagoški književnik; Živko Vukasović (1829.-1874.), znanstvenik biran u Jugoslavensku akademiju znanosti i umjetnosti u godini njezinog osnivanja; Franjo Firinger (1866.-1942.), poznati pedagog zemaljski školski nadzornik; Antun Matasović (1894.-1986.), poznati hrvatski književnik katoličke orijentacije i Davorin Bazjanac (1902.-1988.), poznati znanstvenik iz područja tehničkih znanosti.

Za očekivanje je da će ova lokalna zajednica, zajednica učenika, učitelja i roditelja i nadalje ulagati dovoljno truda i zajedništva u trajnoj realizaciji preuzete obveze „Vraćajmo dug Ivanu Filipoviću“.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U drugoj polovini XVIII. stoljeća stvoreni su potrebni i nužni uvjeti za otvaranje školstva na području slavonske Vojne krajine i škole na području kopaničke župe.

U okviru postojećih školskih sustava, zakonskih mogućnosti i ograničenja, ova škola zadržala je kontinuitet i transformirala se od neobvezne dvogodišnje škole u obveznu osnovnu osmogodišnju školu. Ambicija ove škole nije se iscrpljivala u neprekinutom djelovanju, nego u kvaliteti rada. Uvažavajući opće prilike, mogućnosti i ograničenja, djelatnici ove škole neprekidno su težili biti među uspješnijima.

Navedenu tezu potvrđuju službeni nadzori iz 1791., 1928. i 1985. godine. U sva tri navedena nadzora ova škola ne samo da je ocijenjena uzornom u svojoj lokalnoj sredini nego i na državnoj razini. Prepoznatljive kvalitete ove škole bile su: uzorna organizacija, potpuno iskorištavanje zakonskih mogućnosti, neprekidni napori u opremanju škole, vrlo uska suradnja s društvenom sredinom i otvorenost za promjene. U više navrata sudjelovala je u različitim inovacijama, tako da je na određeni način imala neformalni status ogledne škole. Kao rezultat sudjelovanja u nizu zakonskih i programatskih inovacija u ovoj se školi održao čitav niz stručnih i znanstvenih skupova iz kojih su nastale i teorijske pedagoške publikacije.

Za rad ove škole bili su zainteresirani i javni mediji koji su prenosili praktična iskustva iz škole i objavili niz pisanih i elektroničkih informacija. I sami djelatnici škole objavili su veći broj javnih informacija o njezinu radu.

U toj je školi posebno prepoznatljiv rad u izvannastavnim aktivnostima, što se posebno odnosi na rad učeničke zadruge. Škola, učeničke organizacije i pojedinci dobili su više važnih priznanja za svoj uspješan rad.

U toj su školi bili učenici ili su radili kao učitelji osobe koje će kasnije zauzimati važne položaje u stručnom, javnom i društvenom području. Među njima navode se značajniji: Ivan Filipović (1823.-1895.), Mijat Stojanović (1818.-1881.), Živko Vukasović (1829.-1874.), Franjo Firinger (1866.-1942.), Antun Matasović (1894.-1986.), Davorin Bazjanac (1902.-1988.)

Kumulirana dobra iskustva i postignuta razina sigurni su temelji i jamac da će ova škola i ubuduće biti uspješna, inovativna, otvorena za suradnju i nove poglede.

BIBLIOGRAFIJA

IZVORI I OBJAVLJENA GRAĐA

Kontrolna knjiga pregleda 1887.-1945. Povijesni arhiv Slavonski Brod.

Mažuran, I. (1698). *Popis naselja i stanovništva u Slavoniji*. Osijek: HAZU.

Mažuran, I. (1993). *Stanovništvo i vlastelinstva u Slavoniji 1736. godine i njihova ekonomska podloga*. Osijek: HAZU.

Povijest župe Velike Kopanice 1356.-1936. Pisani neobjavljeni materijal. Materijal pisan na temelju arhivske građe. Nalazi se u župnom uredu Velike kopanice.

Pravila učiteljskog društva „Ivan Filipović“ u Velikoj Kopanici 1901. godine. Hrvatski državni arhiv, Zagreb.

Pravila pjevačkog odnosno tamburaškog društva „Ivan Filipović“ u Velikoj Kopanici 1907. godine. Hrvatski državni arhiv Zagreb.

Pravila učiteljskog društva „Ivan Filipović“ za brodski kotar n/S 1910. godine. Hrvatski državni arhiv Zagreb.

Službeni glasnik.kr. hrv.-slav.-dal. Zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu 1883.-1918. Zagreb: Tisak Ign. Grantza.

Spomenica na pučku učionicu u Velikoj Kopanici od 1764. Do 1964. Do 1898. Napisana retroaktivno na temelju školske dokumentacije. Od 1898. Redovito se bodi kao ljetopis. Povijesni arhiv Slav. Brod

- Spomenica župe Velika Kopanica od 1921. godine.* Do 1921. Napisana povijest župe. Župni ured Velike Kopanice.
- Spomenica škole „Iva Filipović“ Velika kopanica 1964.-1990.* Arhiva škole u Velikoj Kopanici.
- Spomen knjiga općine Velike Kopanice do 1910. godine.* Rukopis br. 803/408/910. Sastavio Marijan Živković, Arhiva općine Velika Kopanica.
- Sršen, S. (2001). *Popis sandžaka požeškog 1579. godine.* Osijek: Državni arhiv.
- Sršen, S. (2011). *Kanonske vizitacije brodsko područje-župe Kopanica, Sikirevci i Gundinci 1730.-1833.*Knjiga X., Drenovci: Duhovno hrašće.
- Zbirka zakonah i naredbav za Vojnu krajinu.*Budim: 1871.

LITERATURA

- Horvat, J. (2009). *Povijest i kultura Hrvata kroz 1000 godina, gospodarski i društveni razvitak u 18. I 19. stoljeću.* Split: Knjigotisak.
- Horvat, R. (1942). *Hrvatska prošlost .Hrvatske povijesne rasprave i crtice.* Knjiga III. *Velika Kopanica 1758.* Zagreb: Kulturno-historijsko društvo „Hrvatski rodoljub“.
- Kljajić, J. (2000). Prilike u brodskom Posavlju od 1688. do sredine 18. stoljeća. U: (ur.)Z. Živaković-Kerže *Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Slavonskom Brodu.* Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje i Muzej broskog Posavlja, str. 179-198.
- Maočanin, F. & Valentić, M. (1981). *Vojna krajina u Hrvatskoj.* U povodu stote godišnjice pripojenja Vojne krajine civilnoj Hrvatskoj. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske.
- Marković, M. (2002). *Slavonija povijest naselja i podrijetla stanovništva.* Zagreb: Golden marketing.
- Martinović, I. (1912). *Povjesne crtice o školstvu brodske pukovnije i broskog okružja.* Zagreb: Naklada piščeva.
- Matasović, A. (1932). *Velika Kopanica. Obitelj br.10.* Zagreb.
- Munjiza E. (1985). *Osnovna škola „ivan Filipović“ u Velikoj Kopanici 1764.-1984.* Zagreb: Školske novine.
- Munjiza, E. (2009). *Povijest hrvatskog školstva i pedagogije.* Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera Filozofski fakultet i Pedagoško-književni zbor ogranak Slavonski Brod.
- Nikolić, I. (2004). *Šokačke kućne zadruge u Sikirevcima&Rodoslovlje.* Osijek: Grafika.
- Pavičić, S. (1953). *Podrijetlo hrvatskih i srpskih naselja i govora u Slavoniji.* Zagreb: JAZU.
- Reljković, M. A. (1994). *Satir iliti divlji čovik.* Vinkovci: Privlačica.
- Trstenjak, D. (1897). *Život i rad Ivana Filipovića.* Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Živković, M. (2002). *Jaruge prošlost, ljudi, život i običaji.* Đakovo: Vlastita naklada.

Two Hundred and Fifty Years of Continuous Education in Velika Kopanica 1764/65 – 2014/15

Summary: The author researched the running of the primary school in Velika Kopanica since its foundation in 1764 until today. This paper is structured into three distinct periods. The first period shows the running of the trivial school from its founding to 1871, as well as the national elementary school between 1831 and 1871. The second period begins with the introduction of compulsory education in 1871 as well as the creation of a unitary four-year general education public school and lasts until 1950/51. The change from a four-year general education public school into a unitary eight-year compulsory school is the subject of the third period. Methodologically speaking, all three periods are structurally identical: school systems and external organization, school buildings and staff, educational achievements and the specifics of this school. The functioning of the school, its range and limitations can be more objectively seen in the stated general and specific circumstances. This paper uses relevant literature and archival material from: the school, the district, the township, the Historical archive of the City of Slavonski Brod and the Croatian State Archive.

Keywords: trivial school, national elementary school, lower public school, high public school (civil), national school, Sunday school, unitary primary eight-year school

Zweihundertfünfzig Jahre kontinuierlicher Schulbildung in Velika Kopanica 1764/65 – 2014/15

Zusammenfassung: Der Autor hat die Arbeit der Grundschule in Velika Kopanica erforscht, von ihrer Gründung im Jahre 1764 bis heute. Dieser Beitrag ist in drei strukturierte Perioden gegliedert. Die erste Periode zeigt die Arbeit der Trivialschule von ihrer Gründung bis 1871, sowie die Arbeit der nationalen Grundschule zwischen 1831 und 1871. Die zweite Periode beginnt mit der Einführung der Schulpflicht im Jahre 1871 und der Gründung einer einheitlichen vierjährigen allgemeinen Volksschule und dauert bis 1950/51. Der Wechsel von einer vierjährigen allgemeinbildenden öffentlichen Schule in eine einheitliche achtjährige Pflichtschule ist Gegenstand der dritten Periode.

Methodologisch sind alle drei Zeiträume strukturell identisch: Schulsysteme und externe Organisation, Schulgebäude und Lehrpersonal, Unterrichtsleistungen und Besonderheiten dieser Schule. Durch die genannten allgemeinen und spezifischen Fälle kann die Arbeit der Schule, ihre Lesitung und Begrenzung objektiver dargestellt werden. Im Beitrag wurde die relevante Literatur und das Archivmaterial aus der Schule, der Pfarrei, der Gemeinde, dem Historischen Archiv der Stadt Slavonski Brod und dem kroatischen Staatsarchiv verwendet.

Schlüsselbegriffe: Trivialschule, elementare Volksschule, primäre Volksschule, höhere Volksschule (Bürgerliche), Volksschule, Wiederholungsschule, einheitliche achtjährige Grundschule